

Den Sorte Storks *Ciconia nigra* forekomst i Danmark, især i årene 1970 — 1978

ERIK VIKKELSØ RASMUSSEN

(With an English summary: *The occurrence of the Black Stork Ciconia nigra in Denmark, 1970-1978*)

Meddelelse nr. 6 fra Feltornithologens Rapportgrupper

INDLEDNING

I tidligere tid ynglede den Sorte Stork flere steder i landet, men omkring 1930 var antallet dalet så kraftigt, at der næppe kunne være tale om en dansk ynglebestand mere, og sidst kendte yngleår blev 1951 (Kjær 1951, Løppenthin 1967). Herefter forekom den kun som gæst i træk- og sommertiden. Salomonsen (1963) karakteriserede den således: Tilfældig gæst (maj-august) i Jylland, på Lolland-Falster og Sjælland, kun få rekorder efter 1950, og Dybbro (1978) således: Sjælden, visse år kun meget sjælden, men regelmæssig, meget pletvis forekommende træk- og sommergæst (ult. marts/maj - aug./pr. sept.). I årene 1964-1970 var den Sorte Stork på Sjældenhedsudvalgets liste, og i denne periode godkendtes i alt 16 fugle (Dyck et al. 1970). I det følgende skal der især redegøres for iagttagelserne fra 1970-1978 inclusive.

UDBREDELSE I EUROPA

Den Sorte Stork forekommer kun som regelmæssig ynglefugl i Østeuropa, fra Estland, Letland og Lithauen i nord og mod syd til og med det nordlige Grækenland og Bulgarien. Længst vestpå når den i Vesttyskland, hvor der kun findes en meget lille bestand (7-8 par i 1964 — Bauer & Glutz 1966 og Cramp & Simmons 1977), og man skal helt til det østligste Polen for at finde en stærk stamme. En mindre isoleret bestand findes i Spanien (ca. 150 par i 1974 — Cramp & Simmons 1977).

Bestanden i Polen 1975 er opgjort til 500-520 par (Jensen 1976). Hvorvidt arten er på retur her skal være usagt, men det vides, at den i hvert fald nordpå i de baltiske lande er stærkt på retur, idet der i 1962 registreredes

150 par mod kun 80 par i 1969, altså knap en halvering i løbet af 7 år (Gyllin 1970, Högström 1974). Længere nordvestpå er den forlængst forsvundet som ynglefugl, i Sverige ynglede den sidste gang i 1954 (Rosenberg 1968), og i Norge er den kun registreret én gang (ét individ) i dette århundrede (Haftorn 1971, Lid 1967). Tager man endnu længere mod vest, f.eks. til Storbritannien, er den en virkelig raritet, med kun 8 rekorder i årene 1958-72 (Sharrock 1976).

MATERIALE

Denne artikel er primært baseret på de oplysninger, som gennem årene er blevet indsendt til Feltornithologens dupliserede lokalrapporter, og alle disse er gennemgået for observationer. Lokalrapporterne startede i 1971, hvorfor der har været en nogenlunde ensartet indsamling i den behandlede periode. Endvidere er Dansk Ornithologisk Forenings Tidsskrift og Feltornithologen samt flere mere lokale publikationer gennemgået for supplerende materiale. Et opråb i »Meddelelser fra Dansk Ornithologisk Forening« resulterede kun i ganske få henvendelser. Kun iagttagelser, efter at den Sorte Stork er udgået af Sjældenhedsudvalgets liste, er medtaget, d.v.s. fra og med 1970. I efteråret 1975 var der specialindsamling i Feltornithologen af denne art, og samtlige hertil indsendte oplysninger er også medtaget her.

Med hensyn til gengangere skal det nævnes, at der, i det omfang det har været muligt, er taget hensyn til disse. Der har især været en del gengangere under invasionen i efteråret 1975. I flere tabeller og figurer er der taget forbehold for dette, og såfremt en fugl er set

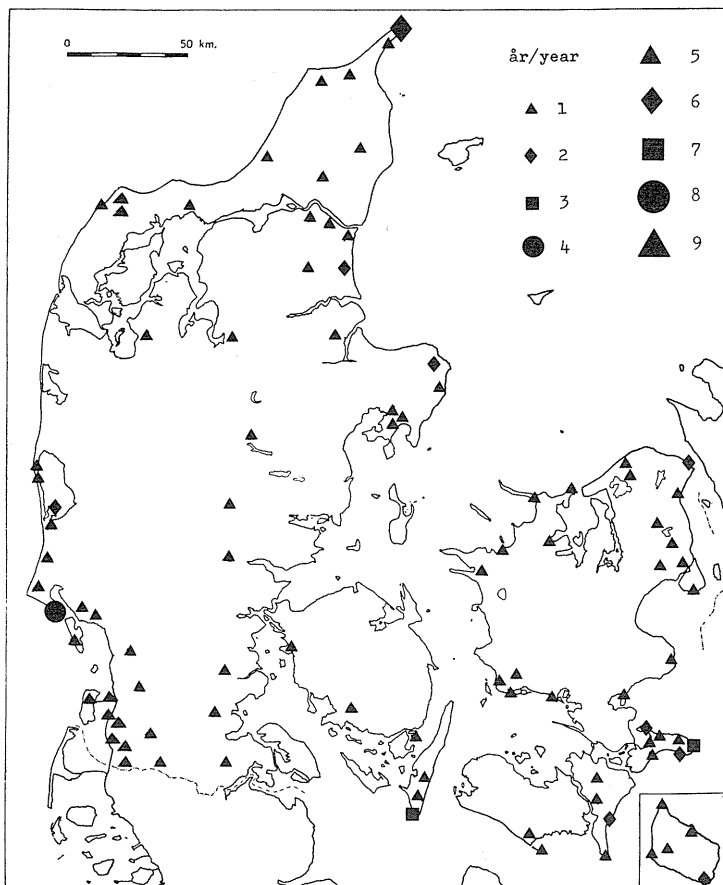

Fig. 1. Lokalteter for iagttagne Sorte Storker *Ciconia nigra* i årene 1970-1978. Symbolerne refererer til antal år med observationer uden hensyn til antallet af individer i de enkelte år.

Places from where Black Storks were reported during 1970-1978 inclusive. The symbols refer to number of years in which Black Storks have been recorded but not considering the number of birds involved.

på samme lokalitet flere dage i træk, er det kun den første dato, der er medtaget. Hvis der derimod er set flere eksemplarer senere, er det maximums-dagen, der er medtaget, men i Fig. 2 og Fig. 3 er der undtagelser (se senere).

Knud Pedersen takkes for gennemlæsning og kritik af manuskriptet.

FOREKOMST I DANMARK I ÅRENE 1970—1978

Af Fig. 1, der viser de lokaliteter, hvor Sort Stork konstateredes i 1970—1978, fremgår det, at arten stort set er registreret over det ganske land. Det er dog tydeligt, at der specielt er tre områder, hvor Sort Stork iagttages hyppigt, og det er på Møn, Skagen og i Sydvestjylland. Her er den iagttaget henholdsvis 5 år, 6 år og 4 år i den 9-årige periode. Dybbro (1978) nævner, at den er årlig på Skagen, men dette er ikke korrekt, idet der mangler observationer fra årene 1970, 1972 og 1974. En anden ting, som virker iøjnefaldende er, at ho-

vedparten er set på kystlokaliteter, især på øerne. Forklaringen på dette forekomstbillede kan muligvis være, at arten lettere registreres på træk end som rastende, hvor den rimeligvis vil optræde mere i det skjulte.

Med hensyn til antallet af fugle fordelt på landsdele er disse vist i Tabel 1. Det ses tydeligt, at Nordjylland står for en stor del af fuglene, i alt 33,7 pct. Derimod undrer det mig, at kun 8 eksemplarer er meldt fra Bornholm, i alt 4,4 pct., idet man måske netop her kunne forvente en hel del på forlænget forårstræk på grund af øens sydøstlige placering, som man ser det for flere andre sydøstlige arters vedkommende, f.eks. Hærfugl *Upupa epops* (Rasmussen 1977), med i alt 35,0 pct. på Bornholm. Dette kan muligvis forklares ved, at den Sorte Stork er termiktrækker, som meget nødtigt flyver langt ud over havet. I den forbindelse kan det nævnes, at der kun foreligger én forårsagttagelse fra Bornholm. Bemærk iøvrigt, at Tabel 1 viser flere fugle end Tabel 2,

Tabel 1. Forekomsten af Sort Stork *Ciconia nigra* fordelt på landsdele, 1970-1978. (Enkelte individer i 1975 optrådte i flere landsdele).

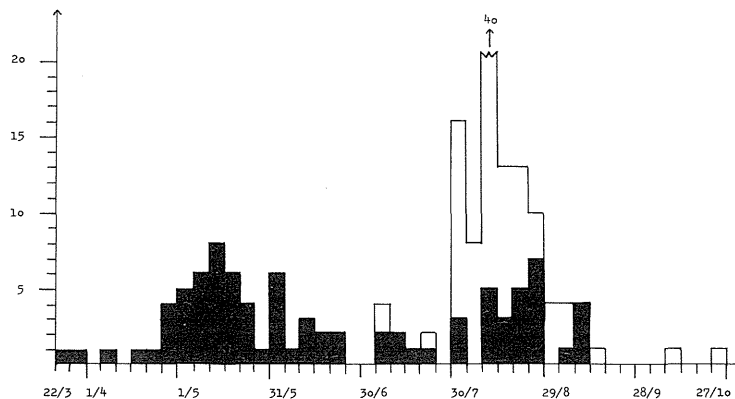
Occurrence of Black Stork in geographical regions of Denmark, 1970-1978.

	Forår	Efterår	Total
Nordjylland	33	28	61
Vestjylland	3	24	27
Østjylland	6	10	16
Sønderjylland	5	6	11
Fyn	1	13	14
Sjælland	6	19	25
Lolland/Falster og Hø	7	12	19
Bornholm	1	7	8
	62	119	181

idet enkelte af gengangerne i 1975 optrådte i flere landsdele, heraf forskellen.

På Fig. 2, som viser fuglenes fordeling i 5-dages perioder, er samtlige individer medtaget, der kan henføres til en dato. For forårets vedkommende (1/4 — 1/6) gælder det, at de første fugle dukker op medio-ultimo april, rent undtagelsesvist tidligere, men de fleste er set fra en uge ind i maj til primo juni. I efteråret (1/8 - 30/9) er den normalt noget fåtalligere, og ses faktisk ikke uden for august måned, idet kun et par observationer foreligger fra september (5,8 pct. heraf 2,3 pct. i 1975), og i oktober optræder den sporadisk (1,2 pct. alle dog fra 1975). I efteråret 1975 var der invasion, og disse fugle er vist ved et lyst (åbent) felt i figuren, da de ellers ville være udslagsgivende for hele materialet. Man bedes undlade at sammentælle denne figur, idet nogle individer optrådte i flere 5-dages perioder, heraf forskellen fra Tabel 2.

Fig. 2. Samtlige Sorte Storke *Ciconia nigra* iagttaget i Danmark i 1970-1978 fordelt i 5-dages perioder. N = 177; der mangler 15 fugle uden nøjagtig dato. Lyse søjler = efterårsfuglene i 1975. Totals for Black Stork from the whole country in 5-days periods. 15 birds without dates are excluded. White columns = birds from autumn 1975.

Den tidsmæssige fordeling pr. måned i de enkelte år er vist i Tabel 2. Det er antallet af eksemplarer, der er angivet, og der er taget højde for dobbeltrapportering. Tabellen viser dels, som i Fig. 2, i hvilke måneder der er meldt flest, og dels i hvilke år der har været få og mange. Især er det tydeligt, hvornår de i 1975 i særklasse mange fugle er set, med i alt 56 eksemplarer i august ud af årstotalen på 73 eksemplarer.

Endvidere bør samtlige tidlige (marts) og sene (oktober og senere) iagttagelser fra den 9-årige periode nævnes her:

Marts — fund:

1974 20-24/3 1 ex. Rødding, Sønderjylland

1974 29/3 1 ex. Gjerrild, Østjylland

Oktober — December fund:

1975 8/10 1 ex. Sjørring, Nordjylland

1975 12/10 1 ex. Nors Sø, Nordjylland

1975 12/10 1 ex. Hansted, Nordjylland

1975 26/10 1 ex. Ballum, Sønderjylland

1975 30/12 3 ex. fundet døde, Vadehavet, Sydvestjylland

I efteråret 1975 var der invasion af Sort Stork, og samtlige indsendte fugle er placeret i Fig. 3, som viser max-antallet af individer på diverse lokaliteter. Der var specialindsamling af denne art, og resultatet er offentliggjort i Feltornithologen (Rabøl 1976). Alligevel har jeg fundet det relevant at bringe nogle supplerende oplysninger. Figuren er kun delvis efter Rabøl, idet der senere indkom enkelte iagttagelser, og under indsamlingen kom der oplysninger dels til Feltornithologen og dels til lokalrapporterne. Ved simpel addition uden nogen hensyn til dobbeltrapportering fås antallet 227-228 ex., et antal der er alt for højt. Tages der så hensyn til oplagte gengangere,

Måned	Totale antal												
År	jan	feb	mar	apr	maj	jun	jul	aug	sep	okt	nov	dec	rekorder
1970				1		1		4					6
1971					7	2	1		1				11
1972				1	4			1	1				7
1973				1	4		5	3					13
1974			2	2	1	3		5					13
1975				2	4	2	3	56	4	2			73
1976					6	2	4	8	1				21
1977				1	6	2	1	4	3				17
1978				1	5			4					10
Total			2	9	37	12	14	85	10	2			171

Tabel 2. Den tidsmæssige fordeling pr. måned i de enkelte år, med minimum antal fugle angivet. Hertil kommer 3 ex. uden nøjagtig månedsangivelse. *Occurrence of Black Stork Ciconia nigra distributed on time. 3 birds without dates are excluded.*

bliver antallet reduceret til 90-91 ex. og yderligere til 78-79 ex., hvis der også tages hensyn til mulige gengangere. Meget længere ned kommer vi ikke, og jeg er kommet til det resultat, at minimum 65 ex. har optrådt i Danmark i efteråret 1975, og det er dette antal, der er medtaget i figurerne og tabellerne, bortset fra Fig. 3, hvor det er max-tallet pr. lokalitet, der tæller, og tildels Fig. 2.

OVERSOMRING

Siden 1951 har den Sorte Stork, mig bekendt, ikke ynglet med sikkerhed i Danmark, men der har været formodninger om mulige yngleforsøg i Jylland (bl.a. Novrup 1972). I de 9 år, der omtales her, er enkelte eksemplarer iagttaget i sommertiden (1/6-31/7), men kun de mere mistænkelige skal refereres. I 1973 blev der observeret en enkelt fugl den 9/7 på en »vestjysk lokalitet«, nærmere angivelse og bemærkninger er ej anført. Ved Bindeballe, Vejle, iagttoges 2 adulte den 6/7 1975 der trak mod nord. Hvorvidt det drejede sig om et eventuelt par, der har oversomret et sted i landet, er svært at sige. Flere er set i sommertiden i 1976, alle i Jylland, og muligheden for gengangere er tilstede. 1/7 er 1 ex. meldt fra Oxenmølle, Østjylland, 10/7 en Ormholt, Nordjylland og 19/7 en trækforsøgende Ska-gen, Nordjylland, der kan være samme fugl. Desuden en enkelt fra 24/7 Lydersholm, Sønderjylland. Alle nævnte er dog rimeligvis yngre fugle, der er kommet på forlænget forårstræk, og så har flakket rundt i landet, indtil efterårstrækdriften indfandt sig.

FUGLENE'S OPRINDELSE

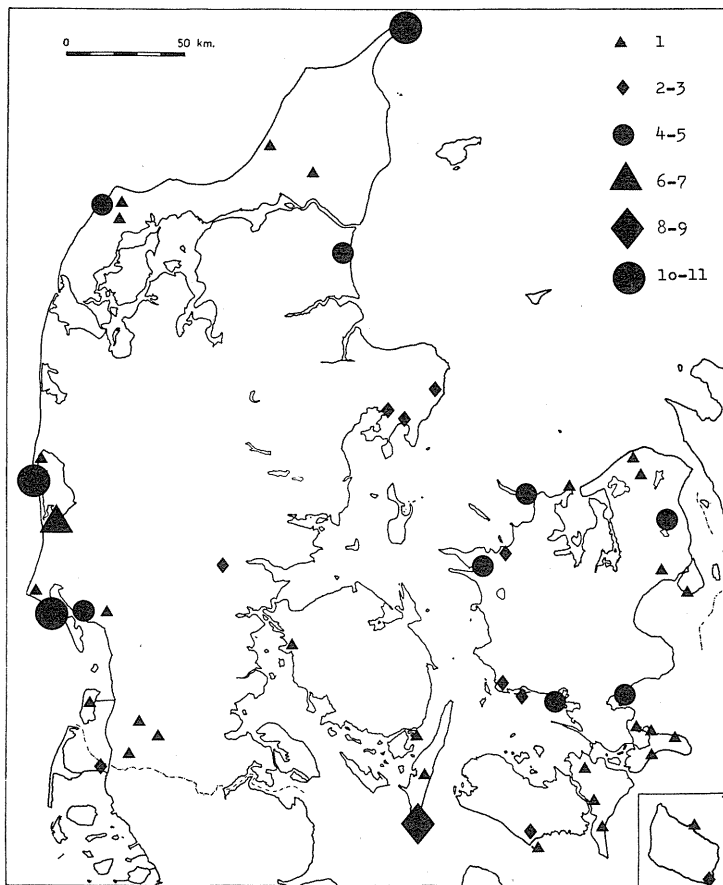
Et af de spørgsmål, der bliver stillet hver gang en fugleart udviser invasionsagtig optræden i

et givet område, er — hvor kommer fuglene fra? Angående Sort Storks invasion i 1975 er et par fortolkningsmuligheder fremsat af Rabøl (1976). Enkelte ornitologer har oplyst, at de mange fugles opdukken nok skyldtes en hedebrand på Lüneburger Heide i Vesttyskland i sommeren 1975. Det lyder rimeligt, at denne brand har fordrevet den lille ynglebestand fra dette område, men at den skulle være årsagen til den markante invasion i Danmark i august, som gav en total på 56 ex., finder jeg langt fra sandsynligt. Derimod er jeg af den opfattelse, at de mange fugle i 1975 er et produkt af den rekordagtige varme sommer i hele Europa, som også resulterede i et kanon-træk ultimo august af Aftenfalk *Falco vespertinus* (Pedersen & Rasmussen 1978), eventuelt kombineret med udtørring af den østeuropæiske (baltiske) bestands traditionelle fourageringsområder i Polen og Østtyskland. Fugle herfra har måske søgt vestpå i håb om bedre fourageringssteder, muligvis med tilskud fra endnu østligere populationer. Endelig kan omvendt efterårstræk være på tale, men denne mulighed skal ikke omtales yderligere her.

I en mindre artikel i Vår Fågelvärld (Högström 1974) bliver der gjort rede for et fund af en død Sort Stork, der blev fundet på det sydlige Gotland i oktober 1967. Denne fugl blev ringmærket den 13/6 1967 som unge i Tjekkoslovakiet, altså ca 800 km syd for Gotland, og denne oplysning kan give et tip om, hvorfra fuglene stammer. Det nævnes endvidere, at ud af 31 genfund af mærkede Sorte Storke i Nord- og Mellemeuropa er der endnu ingen, der er truffet nord for mærkningspladsen før fuglen fra Gotland.

Langt hovedparten af alle de danske fore-

Fig. 3. Lokalteter hvorpå Sort Stork *Ciconia nigra* konstateredes i efteråret 1975, med antal fugle i perioden 6/7-30/12, uden hensyn til gengangere (delvis efter Rabøl 1976).
Places from where Black Storks were reported during 6/7-30/12 1975 (partly according to Rabøl 1976).

komster i efteråret 1975, og rimeligvis også fugle fra øvrige år, stammer sandsynligvis fra den polske bestand, uden at det dog nærmere kan dokumenteres.

KONKLUSION

Salomonsens (1963) karakteristik af den Sorte Stork holder ikke længere, men Dybbros (1978) karakteristik er så godt som i overensstemmelse med det her omtalte materiale. Ud fra de oplysninger, som foreligger fra årene 1970-1978, kan det konstateres, at den er en yderst fåtallig, men årlig, gæst i træktiden (april — maj og august), meget sjælden sommergæst (juni — juli). Langt størstedelen af fuglene er set i Jylland, hvor den er årlig, men derimod er den næppe årlig på Sjælland, hvor der fra den 9-årige periode mangler observationer fra årene 1970 og 1971. Antallet af individer pr. år svinger noget, i 1970 kun 6 ex. og i 1976 21 ex., men i 1975 de ovennævnte 65 eller flere efterårsfugle og dertil 8 om foråret.

Der har ikke været nogen direkte tegn på yngleforsøg i de omtalte år, så vidt vides. Man kan så forsøge at forklare, hvorfor den tilsyneladende optræder hyppigere i landet nu end tidligere. Nogen reel ændring af artens forekomst i Danmark er der næppe tale om. Det, at den nu ses hvert år, skal nok ses i forbindelse med den til stadighed stigende ornitologiske virksomhed med bl.a. flere fuglestationer i 70'erne og en betydelig bedre udbygget rapportvirksomhed siden 1971. Hvis den om nogle år skulle vise sig på de tidligere ynglepladser og måske yngle, må det anses for at være helt tilfældigt. En ny bestand af Sort Stork her i landet får vi givetvis aldrig, thi denne smukke kultursky fugls behov for ro og fred er alt for stort.

ENGLISH SUMMARY

The Occurrence of the Black Stork *Ciconia nigra* in Denmark, 1970 — 1978

The Black Stork bred widely distributed in Denmark about 100 years ago. The last known breeding

Sort Stork. Foto: Finn Lund Henriksen.

year was 1951 in Jutland. After this time it has been a rare visitor on migration and in summer.

During the years 1970 — 1978, a total of minimum 171 Black Storks have been recorded in Denmark. Fig. 1 shows the localities from where Black Storks were reported in this period, and the symbols refer to the numbers of years in which they have been recorded. As shown in Fig. 2, spring migration starts in medio-ultimo April, and birds in March and primo April are exceptional. Their peak period in spring is in medio May — primo June. Autumn migration takes place in August only and it occurs sporadically in September and October.

In the autumn 1975 a large number of Black Storks — altogether minimum 65 — appeared in several places, shown in Fig. 3. The peak number was reached in August (Fig. 2, Table 2). At the same time a large influx of Red-footed Falcon *Falco vespertinus* occurred in Denmark and it is suggested that unusually warm weather was the cause for the appearance of these two species.

The distribution of the observations on the geographical regions of Denmark is given in Table 1. Most birds are seen in North Jutland (33,7 per cent), and it is remarkable that eight birds only were seen at Bornholm (4,4 per cent). The Hoopoe *Upupa epops*, another bird from the southeast, occurs with no less than 35,0 per cent of all Danish records at Bornholm!

During the breeding season a few individuals were reported, all in Jutland.

The birds' origin is discussed. Probably most birds come from Poland.

LITTERATUR

- Bauer, K.M. and Glutz von Blotzheim, 1966: Handbuch der Vögel Mitteleuropas, Band 1. — Frankfurt am Main.
- Cramp, S. and K.E.L. Simmons (eds.), 1977: The Birds of the Western Palearctic, Vol. 1. — London.
- Dybbro, T., 1978: Oversigt over Danmarks Fugle. — København.
- Dyck, J., J. Ramsøe Jacobsen, Erik Kramshøj og J. Rabøl, 1970: Rapport fra Sjældenhedsudvalget med oversigt over godkendte forekomster 1965-1969. — Dansk Orn. Foren. Tidsskr. 64, 126-151.

- Gyllin, R., 1970: Ryska ornithologiska konferenser. — Vår Fågelvärld 29, 305-308.
- Haftorn, S., 1971: Norges Fugler. — Oslo.
- Högström, S., 1974: Observationer av Svart Stork *Ciconia nigra* på Gotland. — Vår Fågelvärld 33, 164-165.
- Jensen, J. Vestergaard, 1976: Nyt fra Verden omkring os. — Feltornithologen 18, 79.
- Kjær, Thorvald, 1951: Sort Stork *Ciconia nigra* og Trane *Grus grus* i Lille Vildmose. — Dansk Orn. Foren. Tidsskr. 45, 225-228.
- Lid, G., 1967: Rødstrupesanger *Sylvia cantillans*, ny art for Norge, og noen andre eksempler på forlenget vårtrekk. — Sterna Bd. 7, 387-396.
- Løppenthin, B., 1967: Danske ynglefugle i fortid og nutid. — Odense.
- Novrup, L., 1972: Den Sorte Stork *Ciconia nigra* har bygget rede i Midtjylland. — Danske Fugle 24, 160-161.
- Pedersen, K. og E. Vikkelsø Rasmussen, 1978: Invasion af Aftenfalk *Falco vespertinus* i efteråret 1975 i Danmark. — Dansk Orn. Foren. Tidsskr. 72, 81-90.
- Rabøl, J., 1976: Sort Stork — efteråret 1975. — Feltornithologen 18, 140-141.
- Rasmussen, E. Vikkelsø, 1977: Danske forekomster af Hærfugl *Upupa epops* 1968-1975, Biæder *Merops apiaster* og Ellekrage *Coracias garrulus* 1970-1975. — Dansk Orn. Foren. Tidsskr. 71, 37-42.
- Rosenberg, E., 1968: Fåglar i Sverige. — Stockholm.
- Rosendahl, S., 1963: Sort Stork *Ciconia nigra* ved Skagen. — Dansk Orn. Foren. Tidsskr. 57, 194.
- Salomonsen, F., 1963: Oversigt over Danmarks Fugle. — København.
- Salomonsen, F., 1972: Fugletrækket og dets gåder. — København.
- Sharrock, J.T.R. and E.M., 1976: Rare birds in Britain and Ireland. — Berkhamsted.

Manuskriptet modtaget 21. dec. 1978

Forfatterens adresse:
Holst Have 3, 1. sal.,
4500 Nykøbing Sjælland